

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Υποσχόλια (Tīkā)

- 2. Ο Κανόνας της διαγωγής - Υποσχόλια (2. Vinaya Piṭaka - Tīkā)
 - 03. Υποσχόλια για το μεγάλο κεφάλαιο (03. Mahāvagga-tīkā)
 - 6. Η ενότητα για τα φάρμακα (6. Bhesajjakkhandaḥ)
- [Kd 6, PTS 1.199-1.252]

PaliVerse

03. Υποσχόλια για το μεγάλο κεφάλαιο

6. Bhesajjakkhandhakam

Pañcabhesajjādikathāvaṇṇanā

261. Bhesajjakkhandhake nacchādentīti ruciṃ na uppādentī.

262. Susukāti samudde bhavā ekā macchajāti. Kumbhīlātipi vadanti. Saṃsaṭṭhanti parissāvitam. Telaparibhogenāti sattāhakālikaparibhogam sandhāya vuttam.

263. Piṭṭhehīti pisitehi. Ubbhidam nāma ūsarapamsumayam.

264. Chakananti gomayam. Pākatikacuṇṇam nāma apakkakasāvacuṇṇam. Tena ṭhapetvā gandhacuṇṇam sabbam vaṭṭatīti vadanti.

265. Suvaṇṇagerukoti suvaṇṇatutthādi. Añjanūpapisananti añjanatthāya upapisitabbam yaṃ kiñci cuṇṇajātam.

268. Sāmam gahetvāti ettha sappadaṭṭhassa atthāya aññena bhikkhunā gahitampi sāmam gahitasaṅkhameva gacchatīti veditabbam.

269. Gharadinnakābādho nāma vasīkaraṇatthāya gharaṇiyā dinnabhesajjasamuṭṭhito ābādho. Tenāha “vasīkaraṇapāṇakasamuṭṭhitarogo”ti. Ghara-saddo cettha abhedena gharaṇiyā vattamāno adhippeto. “Akaṭayūsenāti anabhisaṅkhatena muggayūsenā. Kaṭākaṭenāti mugge pacitvā acāletvāva parissāvitena muggasūpenā”ti gaṇṭhipadesu vuttam.

Guḷādujanujānanakathāvaṇṇanā

272. Guḷakaraṇanti guḷakaraṇatṭhānam, ucchusālanti vuttam hoti.

274. Avissatthāti sāsāṅkā.

276. Appamattakepi pavārentīti appamattakepi gahite pavārenti, “bahumhi gahite aññesam nappahotī”ti maññamānā appamattakam gahetvā pavārentīti adhippāyo. Paṭisaṅkhāpi paṭikkhipantīti “divā bhojanatthāya bhavissatī”ti sallakkhetvāpi paṭikkhipanti.

279. Sambādhe dahanakammam paṭikkhepābhāvo vaṭṭati.

280. Ubhatopasannāti ubhayato pasannā. Māghātoti “mā ghātetha pāṇino”ti evam māghātaghositadivaso.

Yāgumadhugoḷakādikathāvaṇṇanā

282. Madhugoḷakanti sakkarādisamuyuttapūvam. Āyum detīti āyudānam deti. Vaṇṇanti sarīravaṇṇam. Sukhanti kāyikacetāsikasukham. Balanti sarīrathāmam. Paṭibhānanti yuttamuttapaṭibhānam. Vātam anulometīti vātam anulometvā harati. Vatthim sodhetīti dhamaniyo suddham karoti. Āmāvasesam pācetīti sace āmāvasesakam hoti, tam pāceti. Anuppaveccatīti deti. Vātāñca byapanetīti sambandhitabbam.

283. Nanu ca “paramparabhojanena kāretabbo”ti kasmā vuttaṃ.

Paramparabhojanañhi pañcannaṃ bhojanānaṃ aññatarena nimantitassa taṃ
ṭhapetvā aññaṃ pañcannaṃ bhojanānaṃ aññataraṃ bhuñjantassa hoti, ime ca
bhikkhū bhojjayāguṃ paribhuñjimsu, pañcasu bhojanesu aññataranti āha
“bhojjayāguyā hi pavāraṇā hoti”ti. Yasmā pañcannaṃ bhojanānaṃ aññataraṃ
paṭikkhipantassa vuttā pavāraṇā bhojjayāguṃ paṭikkhipantassapi hotiyeva, tasmā
bhojjayāgupi odanagatikāyevāti adhippāyo.

284. Sukhumojaṃ pakkhipimsūti “bhagavā paribhuñjissati”ti maññaṃānā
pakkhipimsu.

Pāṭaligāmaṃavattukathāvaṇṇanā

285. Pāṭaligāmoti evaṃnāmaṃko magadharatṭhe eko gāmo. Tassa kira gāmassa
māpanadivase gāmaṅgaṇatṭhāne dve tayo pāṭalaṅkurā pathavito ubbhijjivā
nikkhamimsu. Tena taṃ “pāṭaligāmo” tveva voharimsu. Tadavasariṃti taṃ
pāṭaligāmaṃ avasari anupāpuṇi. Pāṭaligāmikāti pāṭaligāmaṃvāsino. Upāsakāti te kira
bhagavato paṭhamadassanena keci saraṇesu ca sīlesu ca patiṭṭhitā. Tena vuttaṃ
“upāsakā”ti. Yena bhagavā tenupasaṅkamimsūti pāṭaligāme kira ajātasattuno
licchavirājūnaṅca manussā kālena kālaṃ gantvā gehasāmike gehato nīharitvā
māsampi aḍḍhamāsampi vasanti. Tena pāṭaligāmaṃvāsino manussā niccupaddutā
“etesañceva āgatakāle vasanaṭṭhānaṃ bhavissati ekapasse issarānaṃ
bhaṇḍapaṭisāmanaṭṭhānaṃ, ekapasse vasanaṭṭhānaṃ, ekapasse āgantukānaṃ
addhikamanussānaṃ, ekapasse daliddānaṃ kapaṇamanussānaṃ, ekapasse
gilānānaṃ vasanaṭṭhānaṃ bhavissati”ti sabbesaṃ aññaṃaññaṃ aghaṭṭetvā
vasanappahonakaṃ nagaramajjhe mahatiṃ sālāṃ kāresuṃ, tassa nāmaṃ
āvasathāgāranti. Āgantvā vasanti ettha āgantukāti āvasatho, tadeva āgāraṃ
āvasathāgāraṃ.

Taṃ divasaṅca taṃ niṭṭhānaṃ agamāsi. Te tattha gantvā
iṭṭhakakammasudhākammacittakammādivasena supariniṭṭhitāṃ susajjitaṃ
devavimānasadisāṃ dvārakoṭṭhakato paṭṭhāya oloketvā “idaṃ āvasathāgāraṃ
ativiya manoramaṃ sassirikaṃ, kena nu kho paṭhamaṃ paribhuttaṃ amhākaṃ
dīgharattaṃ hitāya sukhāya assā”ti cintesuṃ, tasmimyeva ca khaṇe “bhagavā taṃ
gāmaṃ anuppatto”ti assosuṃ, tena te uppannapītisomanassā “amhehi bhagavā
gantvāpi ānetabbo siyā, so sayameva amhākaṃ vasanaṭṭhānaṃ sampatto, ajja
mayaṃ bhagavantāṃ idha vasāpetvā paṭhamaṃ paribhuñjāpessāma, tathā
bhikkhusaṅghaṃ, bhikkhusaṅghe āgate tepiṭakaṃ buddhavacanaṃ āgatameva
bhavissati, satthāraṃ maṅgalaṃ vadāpessāma, dhammaṃ kathāpessāma, iti tīhi
ratanehi paribhutte pacchā amhākaṃ paresaṅca paribhogo bhavissati, evaṃ no
dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissati”ti sannitiṭṭhānaṃ katvā etadatthameva
bhagavantāṃ upasaṅkamimsu. Tasmā evamāhaṃsu “adhivāsetu no, bhante,
bhagavā āvasathāgāra”nti. Tenupasaṅkamimsūti kiñcāpi taṃ divasameva
pariniṭṭhitattā devavimānaṃ viya susajjitaṃ supaṭijaggitaṃ, buddhārahaṃ pana
katvā na paññattaṃ. Buddhā hi nāma araṇṇajjhāsayaṃ araṇṇārāmā, antogāme
vaseyyuṃ vā no vā, tasmā bhagavato ruciṃ jānitvāva paññāpessāmāti cintetvā te
bhagavantāṃ upasaṅkamimsu, idāni bhagavato ruciṃ jānitvā tathā paññāpetukāmā
yenāvasathāgāraṃ tenupasaṅkamimsu. Sabbasanthariṃ āvasathāgāraṃ
santharivāti ettha santharaṇaṃ santhari, sabbo sakalo santhari etthāti
sabbasanthari. Atha vā santhatanti santhari, sabbaṃ santhari sabbasanthari, taṃ

sabbasanthariṃ. Bhāvanapumsakaniddesovāyaṃ, yathā sabbameva santhataṃ hoti, evaṃ santharivāti attho. Sabbapaṭhamam tāva “gomayaṃ nāma sabbamaṅgalesu vaṭṭatī”ti sudhāparikkammakatampi bhūmiṃ allagomayena opuñjāpetvā parisukkhabhāvaṃ ñatvā yathā akkantaṭṭhāne padaṃ paññāyati, evaṃ cātujjātiyagandhehi limpetvā upari nānāvaṇṇakaṭasārake santharivā tesam upari mahāpiṭṭhikakojave ādiṃ katvā hatthatharaṇādīhi nānāvaṇṇehi attharaṇehi santharitabbayuttakam sabbokāsam santharāpesum. Tena vuttam “sabbasanthariṃ āvasathāgāram santharivā”ti.

Āsanānīti majjhaṭṭhāne tāva maṅgalatthambham nissāya mahāraham buddhāsanam paññāpetvā tattha yaṃ yaṃ mudukañca manoramañca paccattharaṇam, tam tam attharivā ubhatolohitakam manuññadassanam upadhānam upadahitvā upari suvaṇṇarajatātārakavicittavitānam bandhitvā gandhadāmapupphadāmapattādāmādīhi alaṅkaritvā samantā dvādasahatthe ṭhāne pupphajālam kāretvā tiṃsahatthamattam ṭhānam paṭasāṇiyā parikkhipāpetvā pacchimabhittiṃ nissāya bhikkhusaṅghassa pallaṅkapīṭhaapassayapīṭhamuṇḍapīṭhādīni paññāpāpetvā upari setapaccattharaṇehi paccattharāpetvā sālāya pācīnapassam attano nisajjāyoggaṃ kāresum. Tam sandhāya vuttam “āsanāni paññāpetvā”ti.

Udakamaṇikanti mahākucchikam samekhalam udakacāṭiṃ. Evaṃ bhagavā bhikkhusaṅgho ca yathāruciya hatthapāde dhovissanti, mukham vikkhālessantīti tesu tesu ṭhānesu maṇivaṇṇassa udakassa pūretvā vāsathāya nānāpupphāni ceva udakavāsacunṇāni ca pakkhipitvā kadaliapaṇṇehi pidahitvā patitṭhapesum. Tena vuttam “udakamaṇikam patitṭhāpetvā”ti.

Telapadīpam āropetvāti rajatasuvaṇṇādīmayadaṇḍāsu daṇḍadīpikāsu yonakarūpakādīnam hatthe ṭhapitasuvaṇṇarajatādīmayakapallikāsu ca telapadīpe jalayitvā. Yena bhagavā tenupasaṅkamimsūti ettha pana te pāṭaligāmikaupāsakā na kevalam āvasathāgārameva, atha kho sakalasmimpi gāme vīthiyo sajjāpetvā dhaje ussāpetvā gehadvāresu puṇṇaghaṭe ca kadaliādayo ca ṭhapāpetvā sakalagāmam dīpamālāhi vipakīṇṇatārakam viya katvā “khīrapake dārake khīram pāyetha, daharakumāre lahum lahum bhojetvā sayāpetha, uccāsaddam mā karittha, ajja ekarattiṃ satthā antogāme vasissati, buddhā nāma appasaddakāmā hontī”ti bheriṃ carāpetvā sayam daṇḍadīpikā ādāya yena bhagavā tenupasaṅkamimsu.

Atha kho bhagavā nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhiṃ bhikkhusaṅghena yena āvasathāgāram tenupasaṅkamīti “yassa dāni, bhante, bhagavā kālam maññatī”ti evaṃ kira tehi kāle ārocite bhagavā lākhārasena tintarattakoviḷārapupphavaṇṇam surattam dupaṭṭam kattariyā padumam kantento viya, saṃvidhāya timaṇḍalam paṭicchādentento nivāsetvā suvaṇṇapāmaṅgena padumakalāpam parikkhipanto viya, vijjulatāsassirikam kāyabandhanam bandhitvā rattakambalena gajakumbham pariyanandhanto viya, ratanasatubbedhe suvaṇṇagghike pavāḷajalam khipamāno viya, mahati suvaṇṇacetiye rattakambalakañcukam paṭimuñcanto viya, gacchantam puṇṇacandam rattavalāhakena paṭicchādayamāno viya, kañcanagirimatthake supakkalākhārasam parisīncanto viya, cittakūṭapabbatamatthakam vijjulatājālena parikkhipanto viya ca sacakkavālasineruyugandharamahāpathaviṃ cāletvā gahitanigrodhapallavasamānavaṇṇam rattavarapaṃsukūlam pārūpitvā vanagahanato kesarasīho viya, udayapabbatakūṭato puṇṇacando viya, bālasūriyo viya ca attanā nisinnatarusaṇḍato nikkhami.

Athassa kāyato meghamukhato vijjukalāpā viya rasmiyo nikkhamitvā suvaṇṇarasadhārāparisekapiñjarapattapupphaphalasākhāvitape viya samantato rukkhe kariṃsu. Tāvadeva attano attano pattacīvaramādāya mahābhikkhusaṅgho bhagavantam parivāresi. Te ca nam parivāretvā t̥hitabhikkhū evarūpā ahesum appicchā santutthā pavivittā asamsaṭṭhā āradhaviṛiyā vattāro vacanakkhamā codakā pāpagarahino sīlasampannā samādhisampannā paññāsampannā vimuttisampannā vimuttiñāṇadassanasampannā. Tehi parivārīto bhagavā rattakambalaparikkhitto viya suvaṇṇakkhandho, rattapadumasaṇḍamajjhagatā viya suvaṇṇanāvā, pavāḷavedikāparikkhitto viya suvaṇṇapāsādo virocittha. Mahākassapappamukhā pana mahātherā meghavaṇṇam paṃsukūlacīvaram pārūpitvā maṇivammavammitā viya mahānāgā parivārayiṃsu vītarāgā bhinnakilesā vijaṭṭajātā chinnabandhanā kule vā gaṇe vā alaggā.

Iti bhagavā sayam vītarāgo vītarāgehi, vītadoso vītadosehi, vītamoho vītamohēhi, nittāṇho nittāṇhehi, nikkilesa nikkilesehi, sayam buddho anubuddhehi parivārīto pattaparivārītam viya kesaram, kesaraparivārītā viya kaṇṇikā, aṭṭhanāgasahassaparivārīto viya chaddanto nāgarājā, navutihaṃsasahassaparivārīto viya dhatarattho haṃsarājā, senaṅgaparivārīto viya cakkavattī, marugaṇaparivārīto viya sakko devarājā, brahmagaṇaparivārīto viya hāritamahābrahmā, tārāgaṇaparivuto viya puṇṇacando asameṇa buddhavesena aparimāṇeṇa buddhaviḷāsena pāṭaligāmīnam maggam paṭipajji.

Athassa puratthimakāyato suvaṇṇavaṇṇā ghanabuddharasmiyo utthahitvā asītihattham t̥hānam aggahesum, pacchimakāyato dakkhiṇapassato vāmapassato suvaṇṇavaṇṇā ghanarasmiyo utthahitvā asītihattham t̥hānam aggahesum, uparikesantato paṭṭhāya sabbakesāvattehi moragīvaṇṇā ghanabuddharasmiyo utthahitvā gaganatale asītihattham t̥hānam aggahesum, heṭṭhāpādālehi pavāḷavaṇṇā rasmiyo utthahitvā ghanapathaviyam asītihattham t̥hānam aggahesum, dantato akkhīnam setaṭṭhānato, nakhānañca maṃsavanimuttaṭṭhānato odātā ghanabuddharasmiyo utthahitvā asītihattham t̥hānam aggahesum, rattapītavaṇṇānam sambhinnaṭṭhānato mañjitt̥havaṇṇā rasmiyo utthahitvā asītihattham t̥hānam aggahesum, sabbatthakameva pabhassarā rasmiyo utthahiṃsu. Evaṃ samantā asītihatthamattam t̥hānam chabbaṇṇā buddharasmiyo vijjotamānā vipphandamānā vidhāvamānā kañcanadaṇḍadīpikāhi niccharitvā ākāsam pakkhandamānā mahāpadīpajālā viya, cātuddīpikamahāmeghato nikkhantavijjulatā viya ca disodisam pakkhandiṃsu. Yāhi sabbadisābhāgā suvaṇṇacampakapupphehi vikiriyaṃānā viya, suvaṇṇaghaṭato nikkhantasuvaṇṇarasadhārāhi āsiñciyaṃānā viya, pasāritasuvaṇṇapaṭṭaparikkhittā viya, verambhavātasamuddhatakiṃsukakaṇikārakikirātapupphacuṇṇasamokiṇṇā viya cīnapiṭṭhacuṇṇasamparirañjitā viya ca virocīṃsu.

Bhagavatopi asītiānubyañjanabyāmapabhāparikkhepasamujjalam dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇapaṭimaṇḍitam sarīram abbhamaḥikādiupakkilesavimuttam samujjalatārakapabhāsitam viya gaganatalam, vikasitam viya padumavanam, sabbapāliphullo viya yojanasatiko pārīcchattako, paṭipāṭiyā t̥hapitānam dvattiṃsacandānam dvattiṃsasūriyaṃam dvattiṃsacakkavattīnam dvattiṃsadevarājānam dvattiṃsamahābrahmānam siriya sirim abhibhavamānam viya virocittha, yathā tam dasahi pāramīhi dasahi

upapāramīhi dasahi paramatthapāramīhīti sammadeva paripūritāhi samatiṃsāya
pāramīhi alaṅkatam kappasatasahassādhikāni cattāri asaṅkhyeyyāni dinnena dānena
rakkhiteṇa sīleṇa katena kalyāṇakammena ekasmiṃ attabhāve samosaritvā vipākaṃ
dātuṃ okāsaṃ alabhamānena sambādhappattena viya nibbattitaṃ nāvāsahassassa
bhaṇḍaṃ ekaṃ nāvaṃ āropanakālo viya, sakaṭasahassassa bhaṇḍaṃ ekaṃ sakaṭaṃ
āropanakālo viya, pañcavīsatiyā gaṅgānaṃ sambhijja mukhadvāre ekato
rāsībhūtakālo viya ca ahosi.

Imāya buddharasmiyā obhāsamānassapi bhagavato purato anekāni
daṇḍadīpikāsahassāni ukkhipiṃsu, tathā pacchato vāmapasse dakkhiṇapasse.
Jātisumanacampakavanamālikārattuppalanīluppalabakulasinduvārādipupphāni ceva
nīlapītādivaṇṇasugandhagandhacuṇṇāni ca cātuddīpikamahaāmeghavissatṭhā
salilavuṭṭhiyo viya vippakiriṃsu. Pañcaṅgikatūriyanigghosā ceva
buddhadhammasaṅghaguṇapaṭisaṃyuttā thutighosā ca sabbā disā pūrayamānā
mukharā viya akaṃsu. Devasupaṇṇanāgayakkhagandhabbamanussānaṃ akkhīni
amatapānaṃ viya labhiṃsu. Imasmiṃ pana tṭhāne tṭhatvā padasahasseehi
gamanavaṇṇaṃ vattuṃ vaṭṭati. Tatridaṃ mukhamattaṃ -

“Evaṃ sabbaṅgasampanno, kampayanto vasundharaṃ;
Aheṭṭhayanto pāṇāni, yāti lokavināyako.

“Dakkhiṇaṃ paṭhamaṃ pādaṃ, uddharanto narāsabho;
Gacchanto sirisampanno, sobhate dvipaduttamo.

“Gacchato buddhaseṭṭhassa, heṭṭhāpādatalaṃ mudu;
Samaṃ samphusate bhūmiṃ, rajasānupalimpati.

“Ninnaṃ tṭhānaṃ unnamati, gacchante lokanāyake;
Unnatañca samaṃ hoti, pathavī ca acetanā.

“Pāsāṇā sakkharā ceva, kathalā khāṇukaṇṭakā;
Sabbe maggā vivajjanti, gacchante lokanāyake.

“Nātidūre uddharati, nāccāsanne ca nikkhipaṃ;
Aghaṭṭayanto niyyāti, ubho jāṇū ca gopphake.

“Nātisīghaṃ pakkamati, sampannacaraṇo muni;
Na cātisaṇikaṃ yāti, gacchamāno samāhito.

“Uddhaṃ adho tiriyañca, disañca vidisaṃ tathā;
Na pekkhamāno so yāti, yugamattañhi pekkhati.

“Nāgavikkantacāro so, gamane sobhate jino;
Cāru gacchati lokaggo, hāsayanto sadevake.

“Usabharājāva sobhanto, cātucārīva kesarī;
Tosayanto bahū satte, gāmaseṭṭhaṃ upāgamī”ti.

Vaṇṇakālo nāma kiresa. Evaṃvidhesu kālesu bhagavato sarīravaṇṇe vā guṇavaṇṇe
vā dhammakathikassa thāmoyeva pamāṇaṃ. Cuṇṇiyapadehi gāthābandhehi vā
yattakaṃ sakkoti, tattakaṃ vattabbaṃ, “dukkathita”nti vā “atitthena pakkhando”ti

Pāde pakkhāletvāti yadipi bhagavato pāde rajojallam na upalimpati, tesam pana upāsakānam kusalābhivuddhiṃ ākaṅkhanto paresam diṭṭhānugatiṃ āpajjanattham bhagavā pāde pakkhālesi. Apica upādinna-kasārīraṃ nāma sītikātabbampi hotīti tadatthampi bhagavā nahānapādadhovanāni karotiyeva. Bhagavantamyeva purakkhatvāti bhagavantam purato katvā. Tattha bhagavā bhikkhūnañceva upāsakānañca majjhe nisinno gandhodakena nahāpetvā dukūlacumbaṭena vodakam katvā jātihiṅgulakena majjitvā rattakambalapalivethite pīṭhe ṭhapitā rattasuvanṇaghanapaṭimā viya ativiya virocittha. Ayaṃ panettha porāṇānam vaṇṇabhaṇanamaggo -

“Jalanto dīparukkhova, pabbatagge yathā sikhī;
Devānam pāricchattova, sabbaphullo virocathā”ti.

7

pāṇātipātāṃ pana adinnādānādīni ca karonto daṇḍavasena mahatiṃ bhogajāniṃ nigacchati. Pabbajito dussīlo pamādakāraṇā sīlato buddhavacanato jhānato sattaariyadhanato ca jāniṃ nigacchati.

Pāpako kittisaddoti gahaṭṭhassa “asuko asukakule jāto dussīlo pāpadhammo pariccattaidhalokaparaloko salākabhaddamattampi na deti”ti catuparisamajjhe pāpako kittisaddo abbhuggacchati. Pabbajitassa “asuko nāma satthusāsane pabbajitvā nāsakkhi sīlāni rakkhituṃ, na buddhavacanaṃ uggahetuṃ, vejjakammādīhi jīvati, chahi agārovehi samannāgato”ti evaṃ pāpako kittisaddo abbhuggacchati.

Avisāradoti gahaṭṭho tāva “avassaṃ bahūnaṃ sannipātattāhāne koci mama kammaṃ jānissati, atha maṃ niggaṇhissanti”ti vā, “rājakulassa vā dassanti”ti sabhaya upasaṅkamati, maṅkubhūto pattakkhandho adhomukho nisīdati, visārado hutvā kathetuṃ na sakkoti. Pabbajitopi “bahū bhikkhū sannipatitā, avassaṃ koci mama kammaṃ jānissati, atha me uposathampi pavāraṇampi ṭhapetvā sāmaññato cāvetvā nikkadḍhissanti”ti sabhaya upasaṅkamati, visārado hutvā kathetuṃ na sakkoti. Ekacco pana dussīlopi samāno dappito viya vadati, sopi ajjhāsayena maṅku hotiyeva vipaṭṭisārībhāvato.

Sammūlho kālaṃ karotīti dussīlassa hi maraṇamañce nipannassa dussīyakammānaṃ samādāya vattitattāhānāni āpāthamāgacchanti. So ummīletvā attano puttadārādiddassanavasena idhalokaṃ passati, nimīletvā gatinimittupaṭṭhānavasena paralokaṃ passati, tassa cattāro apāyā kammānurūpaṃ upaṭṭhahanti. Sattisatena pahariyamāno viya aggijālāya ālīṅgiyamāno viya ca hoti. So “vāretha vārethā”ti viravantova marati. Tena vuttaṃ “sammūlho kālaṃ karotī”ti.

Kāyassa bhedaṭi upādinna-kakkhandhapariccāgā. Paraṃ maraṇāti tadanantaraṃ abhinibbattakkhandhaggahaṇe. Atha vā kāyassa bhedaṭi jīvitindriyassa upacchedā. Paraṃ maraṇāti cutito uddhaṃ. Apāyantiādi sabbaṃ nirayavevacanaṃ. Nirayo hi saggamokkha-hetubhūtaṃ puñña-saṅkhātā ayā apētattā, sukhānaṃ vā āyassa āgamanassa abhāvā apāyo. Dukkhaṃ gati paṭisaraṇanti duggati, dosabahu-latāya vā duṭṭhena kammunā nibbattā gatīti duggati. Vivasā nipatanti ettha dukkaṭakārinoti vinipāto, vinassantā vā ettha nipatanti saṃbhijjamānaṅgapaccaṅgāti vinipāto. Natthi ettha assādasaññito ayoti nirayo.

Atha vā apāyaggahaṇena tiracchānayaṇiṃ dīpeti. Tiracchānayaṇi hi apāyo sugatito apētattā, na duggati mahesakkhānaṃ nāgarājādīnaṃ sambhavato. Duggatiggahaṇena pettivisayaṃ dīpeti. So hi apāyo ceva duggati ca sugatito apētattā dukkhaṃ ca gatibhūtatā, na tu vinipāto asurasadisāṃ avinipatitattā. Petamahiddhikānaṃ vimānānipi nibbattanti. Vinipātaggahaṇena asurakāyaṃ dīpeti. So hi yathāvuttenatthena apāyo ceva duggati ca sabbasampattisamussayehi vinipātattā vinipātoti ca vuccati. Nirayaggahaṇena pana avīciādikaṃ anekappakāraṃ nirayameva dīpeti. Upapajjatīti nibbattati.

Ānisaṃsakathā vuttavipariyāyena veditabbā. Ayaṃ pana viseso - sīlavāti samādānavasena sīlavā. Sīlasampannoti parisuddhaṃ paripuṇṇaṇca katvā sīlassa sampādanena sīlasampanno. Bhogakkhandhanti bhogarāsiṃ. Sugatiṃ saggāṃ lokanti ettha sugatiggahaṇena manussagatipi saṅgayhati, saggaggahaṇena devagati eva. Tattha sundarā gatīti sugati, rūpādīhi visayehi suṭṭhu aggoti saggo, so sabbopi lujjanapalujjanaṭṭhena lokoti.

Pāṭaligāṃhike upāsake bahudeva rattiṃ dhammiyā kathāyāti aññāyapi pāḷimuttāya dhammakathāya ceva āvasathānumodanakathāya ca. Tadā hi bhagavā yasmā ajātasattunā tattha pāṭaliputtanagaraṃ māpentena aññāsu gāmanigamarājadhānīsu ye sīlācārasampannā kuṭumbikā, te ānetvā dhanadhaññāni gharavatthukhettavatthādīni ceva parihārañca dāpetvā nivesiyanti, tasmā pāṭaligāṃhikā upāsakā ānisaṃsadassāvitāya visesato sīlagarukāti sabbaguṇānañca sīlassa adhiṭṭhānabhāvato tesam paṭhamam sīlānisaṃse pakāsetvā tato param ākāsaṅgaṃ otārento viya pathavojaṃ ākaḍḍhanto viya mahājambuṃ matthake gahetvā cārento viya yojanappamāṇam mahāmadhum cakkayantena pīletvā sumadhurarasaṃ pāyamāno viya ca pāṭaligāṃhikānam upāsakānam hitasukhāvahaṃ pakiṇṇakakatham kathentopi “āvāsadānam nāmetaṃ gahapatayo mahantaṃ puññaṃ, tumhākaṃ āvāso mayā paribhutto, bhikkhusaṅghena paribhutto, mayā ca bhikkhusaṅghena ca paribhutte dhammaratanenapi paribhutto yeva hoti, evaṃ tīhi ratanehi paribhutte aparimeyyova vipāko, apica āvāsadānasmiṃ dinne sabbadānam dinnameva hoti, bhūmatṭhakapaṇṇasālāya vā sākhaṃaṇḍapassa vā saṅgham uddissa katassa ānisaṃso paricchindituṃ na sakkā. Āvāsadānānubhāvena hi bhava nibbattamānassapi sampīḷitagabbhavāso nāma na hoti, dvādasahattho ovarako viyassa mātukucchi asambādhova hoti”ti evaṃ nānāyavicittam bahuṃ dhammakatham kathetvā -

“Sītam uṇham paṭihanti, tato vāḷamigāni ca;
Sarīsape ca makase, sisire cāpi vuṭṭhiyo.

“Tato vātātapo ghero, sañjāto paṭihaññati;
Leṇatthañca sukhatthañca, jhāyituñca vipassituṃ.

“Vihāradānam saṅghassa, aggam buddhena vaṇṇitaṃ;
Tasmā hi paṇḍito poso, sampassam atthamattano.

“Vihāre kāraye ramme, vāsayettha bahussute;
Tesaṃ annañca pānañca, vatthasenāsanāni ca.

“Dadeyya ujubhūtesu, vippasannena cetasā;
Te tassa dhammaṃ desenti, sabbadukkhāpanūdanam;
Yaṃ so dhammaṃ idhaññāya, parinibbāti anāsavo”ti. -

Evaṃ ayampi āvāsadāne ānisaṃso ayampi āvāsadāne ānisaṃsoti bahudeva rattiṃ atirekadiyaḍḍhayāmaṃ āvāsadānānisaṃsam kathesi. Tattha imā gāthāva saṅgham āruḷhā, pakiṇṇakadhammadesanā pana saṅgham na ārohati. Sandassetvātiādīni vuttatthāneva.

Abhikkantāti atikkantā dve yāmā gatā. Yassadāni tumhe kālam maññathāti yassa gamanassa tumhe kālam maññatha, gamanakālo tumhākaṃ, gacchathāti vuttaṃ hoti. Kasmā pana bhagavā te uyyojesīti? Anukampāya. Tiyaṃmarattiñhi nisīditvā vītināmentānam tesam sarīre ābādhō uppajjeyya, bhikkhusaṅghopi ca mahā, tassa sayananisajjānam okāsam laddhum vaṭṭati, iti ubhayānukampāya uyyojesi.

Suññāgāranti pāṭiyekkam suññāgāram nāma tattha natthi. Te kira gahapatayo tasseva āvasathāgārassa ekapasse paṭasāṇiṃ parikkhipāpetvā kappiyamañcam paññāpetvā tattha kappiyapaccattharaṇāni attharivā upari

suvaṇṇarajatatārakagandhamālādīdāmapaṭimaṇḍitaṃ vitānaṃ bandhitvā gandhatelapadīpaṃ āropayim̐su “appeva nāma satthā dhammāsanato vuṭṭhāya thokaṃ vissametukāmo idha nipajjeyya, evaṃ no idaṃ āvasathāgāraṃ bhagavatā catūhi iriyāpathehi paribhuttaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissatī”ti. Satthāpi tadeva sandhāya tattha saṅghāṭiṃ paññāpetvā sīhaseyyaṃ kappesi. Taṃ sandhāya vuttaṃ “suññāgāraṃ pāvisī”ti. Tattha pādadhovanaṭṭhānato paṭṭhāya yāva dhammāsanā agamāsi, ettake ṭhāne gamanaṃ nipphannaṃ. Dhammāsaṇaṃ patvā thokaṃ aṭṭhāsi, idaṃ tattha ṭhānaṃ. Dve yāme dhammāsane nisīdi, ettake ṭhāne nisajjā nipphannā. Upāsake uyyojetvā dhammāsanato oruyha yathāvutte ṭhāne sīhaseyyaṃ kappesi. Etaṃ ṭhānaṃ bhagavatā catūhi iriyāpathehi paribhuttaṃ ahoṣīti.

Pāṭaligāmaṃ vatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Sunidhavassakāravatthukathāvaṇṇanā

286. Sunidhavassakārāti sunidho ca vassakāro ca dve brāhmaṇā. Magadhamahāmattāti magadharañño mahāamaccā, magadharaṭṭhe vā mahāmattā, mahatiyā issariyamattāya samannāgatāti magadhamahāmattā. Pāṭaligāme nagaraṃ māpentīti pāṭaligāmantasaṅkhāte bhūmippadese nagaraṃ māpentī, pubbe “pāṭaligāmo”ti laddhanāmaṃ ṭhānaṃ idāni nagaraṃ katvā māpentīti attho. Vajjīnaṃ paṭibāhāyāti licchavirājūnaṃ āyamukhapacchindanatthaṃ. Vatthūnīti gharavatthūni gharapatiṭṭhāpanaṭṭhānāni. Cittāni namanti nivesanāni māpetunti rañño rājamahāmattānañca nivesanāni māpetuṃ vatthuvijjāpāṭhakānaṃ cittāni namanti. Te kira attano sippānubhāvena heṭṭhāpathaviyaṃ tiṃsahatthamatte ṭhāne “idha nāgānaṃ nivāsapariggaho, idha yakkhānaṃ, idha bhūtānaṃ nivāsapariggaho, idha pāsāṇo vā khāṇuko vā atthī”ti jānanti, te tadā sippaṃ jappitvā tādisaṃ sārambhaṭṭhānaṃ pariharitvā anārambhe ṭhāne tāhi vatthupariggāhikāhi devatāhi saddhiṃ mantayamānā viya taṃtaṃgehāni māpentī.

Atha vā nesaṃ sarīre devatā adhimuccitvā tattha tattha nivesanāni māpetuṃ cittaṃ nāmentī. Tā catūsu koṇesu khāṇuke koṭṭetvā vatthumhi gahitamatte paṭivigacchantī. Saddhānaṃ kulānaṃ saddhā devatā tathā karonti, assaddhānaṃ kulānaṃ assaddhā devatā ca. Kiṃ kāraṇā? Saddhānañhi evaṃ hoti “idha manussā nivesanaṃ māpentā paṭhamāṃ bhikkhusaṅghaṃ nisīdāpetvā maṅgalaṃ vadāpessanti, atha mayaṃ sīlavantānaṃ dassanaṃ dhammakathaṃ pañhavissajjanaṃ anumodanañca sotuṃ labhissāma, manussādānaṃ datvā amhākaṃ pattiṃ dassanti”ti. Assaddhā devatāpi “attano icchānurūpaṃ tesāṃ paṭipattiṃ passituṃ kathañca sotuṃ labhissāma”ti tathā karonti.

Tāvatiṃsehīti yathā hi ekasmiṃ kule ekaṃ paṇḍitaṃ manussaṃ, ekasmiñca vihāre ekaṃ bahussutaṃ bhikkhuṃ upādāya “asukakule manussā paṇḍitā, asukavihāre bhikkhū bahussutā”ti saddo abbhuggacchati, evamevaṃ sakkaṃ devarājānaṃ vissakammañca devaputtaṃ upādāya “tāvatiṃsā paṇḍitā”ti saddo abbhuggato. Tenāha “tāvatiṃsehī”ti. Seyyathāpītiādinā devehi tāvatiṃsehi saddhiṃ mantetvā viya sunidhavassakārā nagaraṃ māpentīti dasseti.

Yāvatā ariyaṃ āyatananti yattakaṃ ariyamanussānaṃ osaraṇaṭṭhānaṃ nāma atthi. Yāvatā vaṇippathoti yattakaṃ vāṇijānaṃ āhaṭabhaṇḍassa rāsivaseneva kayavikkayaṭṭhānaṃ nāma, vāṇijānaṃ vasanaṭṭhānaṃ vā atthi. Idaṃ agganagaranti

tesaṃ ariyāyatanavaṇippathānaṃ idaṃ nagaraṃ aggaṃ bhavissati jeṭṭhakaṃ pāmokkhaṃ. Puṭabhedananti bhaṇḍapuṭabhedanaṭṭhānaṃ, bhaṇḍaganthikānaṃ mocanaṭṭhānanti vuttaṃ hoti. Sakalajambudīpe aladdhabhaṇḍampi hi idheva labhissati, aññattha vikkayaṃ agacchantampi idha vikkayaṃ gacchissati, tasmā idheva puṭaṃ bhindissatīti attho. Āyanti yāni catūsu dvāresu cattāri, sabhāyaṃ ekanti evaṃ divase divase pañcasatasahassāni tattha uṭṭhahissanti, tānissa bhāvīni āyāni dasseti. Aggito vātiādīsu ca-kārattho vā-saddo, agginā ca udakena ca mithubhedena ca nassissatīti attho. Tassa hi eko koṭṭhāso agginā nassissati, nibbāpetumpi naṃ na sakkhissati, ekaṃ koṭṭhāsaṃ gaṅgā gahetvā gamissati, eko iminā akathitaṃ amussa, amunā akathitaṃ imassa vadantānaṃ pisuṇavācānaṃ vasena bhinnānaṃ manussānaṃ aññamaññabhedena vinassissati.

Evaṃ vatvā bhagavā paccūsakāle gaṅgātīraṃ gantvā katamukhadhovano bhikkhācārakālaṃ āgamayaṃ māno nisīdi. Sunidhavassakārāpi “amhākaṃ rājā samaṇassa gotamassa upaṭṭhāko, so amhe upagate pucchissati ‘satthā kira pāṭaligāmaṃ agamāsi, kiṃ tassa santikaṃ upasaṅkamittha, na upasaṅkamitthā’ti, ‘upasaṅkamimhā’ti ca vutte ‘nimantayittha, na nimantayitthā’ti pucchissati, ‘na nimantayimhā’ti ca vutte amhākaṃ dosaṃ āropetvā niggaṇhissati, idaṃcāpi mayaṃ akataṭṭhāne nagaraṃ māpema, samaṇassa kho pana gotamassa gatagataṭṭhāne kāḷakaṇṇisattā paṭikkamanti, taṃ mayaṃ nagaramaṅgalaṃ vācāpessāmā’ti cintetvā satthāraṃ upasaṅkamitvā nimantayimṃsu. Tena vuttaṃ “atha kho sunidhavassakārā”tiādi. Pubbaṇhasamayanti pubbaṇhakāle. Nivāsetvāti gāmapavesananīhārena nivāsaṃ nivāsetvā kāyabandhanaṃ bandhitvā. Pattacīvaramādāyāti pattañca cīvarañca ādiyitvā kāyapaṭibaddhaṃ katvā, cīvaraṃ pārupitvā pattaṃ hatthena gahetvāti attho.

Sīlavantetthāti sīlavante ettha attano vasanaṭṭhāne. Saññateti kāyavācācittetehi saññate. Tāsaṃ dakkhiṇamādiseti saṅghassa dinne cattāro paccaye tāsaṃ gharadevatānaṃ ādiseyyapattiṃ dadeyya. Pūjitā pūjayantīti “ime manussā amhākaṃ ñātakāpi na honti, tathāpi no pattiṃ dentīti ārakkhaṃ susaṃvihitaṃ karoṭhā”ti suṭṭhu ārakkhaṃ karonti. Mānitā mānayanīti kālānukālaṃ balikammakaraṇena mānitā “ete manussā amhākaṃ ñātakāpi na honti, tathāpi catumāsachamāsantare no balikammaṃ karonti”ti mānenti uppannaparissayaṃ haranti. Tato nanti tato naṃ paṇḍitajātikaṃ manussaṃ. Orasanti ure ṭhapetvā saṃvaḍḍhitaṃ, yathā mātā orasaṃ puttaṃ anukampati, uppannaparissayaharaṇatthamevassa vāyamati, evaṃ anukampantīti attho. Bhadrāni passatīti sundarāni passati.

Anumoditvāti tehi tadā pasutapuññaṃ anumodanavasena tesaṃ dhammakathaṃ katvā. Sunidhavassakārāpi “yā tattha devatā āsum, tāsaṃ dakkhiṇamādiseti”ti bhagavato vacanaṃ sutvā devatānaṃ pattiṃ adamsu. Taṃ gotamadvāraṃ nāma ahoṣīti tassa nagarassa yena dvārena bhagavā nikkhami, taṃ gotamadvāraṃ nāma ahoṣi. Gaṅgāya pana uttaraṇatthaṃ anotiṇṇattā gotamatitthaṃ nāma nāhoṣi. Pūrāti puṇṇā. Samatittikāti tīrasamaṃ udakassa tittā bharitā. Kākaṇṇiyāti tīre ṭhitakākehi pātuṃ sakkuṇeyyaudakā. Tīhipi padehi ubhatokūlasamaṃ paripuṇṇabhāvameva vadati. Uḷumpanti pāragamanatthāya lahuḷe dārudaṇḍe gahetvā kavāṭaphalake viya aññamaññasambandhe kātuṃ āṇiyo koṭṭetvā nāvāsaṅkhepena kataṃ. Kullanti veḷunaḷādike saṅgharitvā valliādīhi kalāpavasena bandhitvā kataṃ.

Etamatthaṃ viditvāti etaṃ mahājanassa gaṅgudakamattassapi kevalaṃ taritva asamatthataṃ, attano pana bhikkhusaṅghassa ca atigambhīravatthataṃ

saṃsāramahaṇṇavaṃ taritvā t̥hitabhāvañca sabbākārato veditvā tadatthaparidīpanaṃ imaṃ udānaṃ udānesi. Udānagāthāya attho pana aṭṭhakathāyaṃ dassitoyeva. Tattha udakaṭṭhānassetāṃ adhivacananti yathāvuttassa yassa kassaci udakaṭṭhānassa etaṃ aṇṇavanti adhivacanaṃ, na samuddassevāti adhippāyo. Saranti idha nadī adhippetā sarati sandatīti katvā. Gambhīraṃ vitthatanti agādhaṭṭhena gambhīraṃ, sakalalokattayabyāpitāya vitthataṃ. Visajjāti anāsajja appatvā eva pallalāni tesāṃ ataraṇato. Kullañhi jano bandhatīti kullaṃ bandhituṃ āyāsaṃ āpajjati. Vinā eva kullenāti īdisaṃ udakaṃ kullena īdisena vinā eva. Tiṇṇā medhāvino janāti ariyamaggañāṇasaṅkhātāya medhāya samannāgatattā medhāvino buddhā ca buddhasāvaka ca tiṇṇā paratīre patitṭhitā.

Sunidhavassakāravatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Koṭigāme saccakathāvaṇṇanā

287. Koṭigāmoti mahāpanādassa rañño pāsādakoṭiyaṃ katagāmo, patitassa pāsādassa thupikāya patitṭhitatṭhāne niviṭṭhagāmoti attho. Ariyasaccānanti ye paṭivijjhanti, tesāṃ ariyabhāvakarānaṃ saccānaṃ. Ananubodhāti abujjhanena ajānanena. Appaṭivedhāti appaṭivijjhanena. Anubodho cettha pubbabhāgiyañāṇaṃ, paṭivedho maggañāṇena abhisamayo. Tattha yasmā anubodhapubbako paṭivedho anubodhena vinā na hoti, anubodhopi ekacco paṭivedhasambandho tadubhayābhāva hetukañca vaṭṭe saṃsaraṇaṃ, tasmā vuttaṃ “ananubodhā...pe... tumhākañcā”ti. Tattha sandhāvitanti paṭisandhiggahaṇavasena bhavato bhavantarupagamanena sandhāvitāṃ. Saṃsaritanti aparāparaṃ cavanupapajjanavasena saṃsaritaṃ. Mamañceva tumhākañcāti mayā ca tumhehi ca. Atha vā sandhāvitāṃ saṃsaritanti sandhāvanaṃ saṃsaraṇaṃ mamañceva tumhākañca ahoṣīti evamettha attho veditabbo.

Saṃsitanti saṃsaritaṃ. Bhavanetti samūhatāti dīgharajjuyā baddhasakuṇaṃ viya rajjuhattho puriso desantaraṃ, taṇhārajjuyā baddhasattasantānaṃ abhisāṅkhāro bhavantaraṃ neti etāyāti bhavanetti, sā bhavato bhavaṃ nayanasaṃmatthā taṇhārajju ariyamaggasatthena suṭṭhu hatā chinnā appavattikatāti bhavanetti samūhatā.

Ambapālīvatthukathāvaṇṇanā

288. Yānassa bhūmīti yattha sakkā hoti yānaṃ āruyha yānena gantuṃ, ayaṃ yānassa bhūmi nāma. Yānā paccorohitvāti vihārassa bahidvārakoṭṭhake yānato orohitvā.

Licchavīvatthukathāvaṇṇanā

289. Nīlāti idaṃ sabbasaṅgāhakavacanaṃ. Nīlavaṇṇātiādi tasseva vibhāgadassanattamaṃ. Tattha na tesāṃ pakatīvaṇṇo nīlo, nīlavilepanavilittattā panetaṃ vuttaṃ. Nīlavatthāti paṭadukūlakoseyyādīnipi nesaṃ nīlāneva honti. Nīlālaṅkāraṇāti nīlamaṇiālaṅkārehi nīlapupphehi ca alaṅkatā. Te kira alaṅkāra suvaṇṇavicittāpi indanīlamaṇiobhāsehi ekanīlā viya khāyanti, rathāpi nesaṃ nīlamaṇikhacitā nīlavatthaparikkhattā nīladhajanīlavammikehi nīlābharaṇehi nīlaassehi yuttā, patodayaṭṭhiyopi nīlāyevāti iminā nayena sabbapadesu attho veditabbo. Paṭivaṭṭesīti pahari. Kissa je ambapālīti je-ti ālapanāṃ, bhoti ambapālī kiṃkāraṇāti vuttaṃ hoti. Sāhāranti ettha āharanti imasmā rājapurisā balinti āhāro, tabbhuttajanapado. Tena sahitaṃ sāhāraṃ, sajanapadanti attho. Aṅgulīṃ phoṭesunti

aṅgulim cālesuṃ. Ambakāyāti mātugāmena. Upacāravacanañhetam, itthīsu yadidaṃ ambakā mātugāmo jananikāti. Olokethāti passatha. Apalokethāti apavattitvā oloketha, punappunaṃ passathāti attho. Upasaṃharathāti upanetha, imaṃ licchavīparisaṃ tumhākaṃ cittaṃ tāvatimsasadisam upasaṃharatha upanetha allīyāpetha. Yatheva tāvatimsā abhirūpā pāsādikā nīlādinānāvaṇṇā, evamime licchavīrājānopīti tāvatimsehi samake katvā passathāti attho.

Kasmā pana bhagavā anekasatehi suttehi cakkhādīnaṃ rūpādīsū nimittaggāhaṃ paṭisedhetvā idha mahantena ussāhena nimittaggāhe niyojetīti? Hitakāmatāya tesam bhikkhūnaṃ yathā āyasmato nandassa hitakāmatāya saggasampattidassanattamaṃ. Tatra kira ekacce bhikkhū osannavīriyā, te sampattiyā palobhento “appamādena samaṇadhammaṃ karontānaṃ evarūpā issariyasampatti sulabhā”ti samaṇadhamme ussāhajananttham āha. Atha vā nayidaṃ nimittaggāhe niyojanaṃ, kevalaṃ pana “dibbasampattisadisā etesaṃ rājūnaṃ issariyasampatti”ti anupubbikathāya sampattikathanaṃ viya daṭṭhabbaṃ. Aniccalakkhaṇavibhāvanattathāñcāpi evamāha. Na cirasseva hi sabbepime ajātasattussa vasena vināsaṃ pāpuṇissanti, atha nesaṃ rajjasirisampattiṃ disvā tthitabhikkhū “tathārūpāyapi nāma sirisampattiyā vināso paññāyissatī”ti aniccalakkhaṇaṃ bhāvetvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇissantīti aniccalakkhaṇavibhāvanattamaṃ āha.

Adhivāsetūti ambapāliya nimantitabhāvaṃ nātvaṃ kasmā nimantentīti? Asaddahanatāya ca vattasīsena ca. Sā hi dhuttā itthī animantetvāpi “nimantesi”nti vadeyyāti tesam ahoṣi. Dhammaṃ sutvā gamanakāle ca nimantetvā gamanaṃ nāma manussānaṃ vattameva.

Licchavīvatthukathāvaṇṇanā nīṭṭhitā.

Sīhasenāpativatthukathāvaṇṇanā

290. Abhiññātāti nātā paññātā pākaṭā. Santhāgāreti mahājanassa santhambhanāgāre vissamanattāya kate agāre. Sā kira santhāgārasālā nagaramajjhe ahoṣi, catūsu dvāresu tthitānaṃ paññāyati, catūhi disāhi āgatamanussā paṭthamaṃ tattha vissamitvā pacchā attano attano phāsukaṭṭhānaṃ gacchanti. Rājakulānaṃ rajjakiccasantharaṇattamaṃ kataṃ agārantipi vadantiyeva. Tattha hi nisīditvā licchavīrājāno rajjakiccaṃ santharanti karonti vicārenti. Sannisinnāti tesam nisīdanattamaṃyeva paññattesu mahārapaccattaraṇesu samussitasetacchattesu āsanesu sannisinnā. Anekapariyāyena buddhassa vaṇṇaṃ bhāsantīti rājakulakiccañceva lokatthakiriyañca vicāretvā anekehi kāraṇehi buddhassa vaṇṇaṃ bhāsanti. Paṇḍitā hi te rājāno saddhāsampannā sotāpannāpi sakadāgāminopi anāgāminopi ariyasāvaka, te sabbepi lokiyajaṭaṃ bhinditvā buddhādīnaṃ tiṇṇaṃ ratanānaṃ vaṇṇaṃ bhāsanti.

Tattha tividho buddhavaṇṇo nāma cariyavaṇṇo sarīravaṇṇo guṇavaṇṇoti. Tatthime rājāno cariyāya vaṇṇaṃ ārabhiṃsu - “dukkamaṃ vata kataṃ sammāsambuddhena kappasatasahassādhikāni cattāri asaṅkheyyāni dasa pāramiyo dasa upapāramiyo dasa paramatthapāramiyoti samatimsa pāramiyo pūrentena nātattacariyaṃ lokatthacariyaṃ buddhatthacariyaṃ matthakaṃ pāpetvā pañca mahāpariccāge pariccajantenā”ti aḍḍhacchakkehi jātakasatehi buddhavaṇṇaṃ kathentā tusitabhavanaṃ pāpetvā tthapayimsu. Dhammassa vaṇṇaṃ bhāsantā panete “bhagavatā dhammo desito, nikāyato pañca nikāyā honti, piṭakato tiṇi piṭakāni,

aṅgato nava aṅgāni, khandhato caturāsītiddhammakkhandaḥassānī”ti
 koṭṭhāsavasena dhammaguṇaṃ kathayaṃsu. Saṅghassa vaṇṇaṃ bhāsantā “satthu
 dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddhā kulaputtā bhogakkhandhañceva
 ñātiparivaṭṭaṇca pahāya
 setacchattauparajjasenāpatiseṭṭhibhaṇḍāgārikatṭhānantarādīni agaṇayitvā
 nikkhamma satthu varasāsane pabbajanti, setacchattaṃ pahāya pabbajitānaṃ
 bhaddiyamahārājamahākappinapukkusātiādirāpabbajitānaṃyeva buddhakāle asīti
 saḥassāni ahesuṃ, anekakoṭṭidhanaṃ pahāya pabbajitānaṃ pana
 yasakulaputtasoneṭṭhiputtaraṭṭhapālaputtādīnaṃ paricchedo natthi, evarūpā ca
 evarūpā ca kulaputtā satthu sāsane pabbajanti”ti pabbajjāsāṅkhepavasena
 saṅghaguṇaṃ kathayaṃsu.

Sīho senāpatīti evaṃnāmako senāya adhipati. Vesāliyañhi satta saḥassāni satta
 satāni satta ca rājāno, te sabbepi sannipatitvā sabbesaṃ manaṃ gahetvā “raṭṭhaṃ
 vicāretuṃ samatthaṃ ekaṃ vicinathā”ti vicinantā sīharājakumāraṃ disvā “ayaṃ
 sakkhissatī”ti sannitṭhānaṃ katvā tassa rattamaṇivaṇṇakambalapariyonaddhaṃ
 senāpaticchattaṃ adamaṃsu. Taṃ sandhāya vuttaṃ “sīho senāpatī”ti.
 Nigaṇṭhasāvakoṭi nigaṇṭhassa nāṭaputtassa paccayadāyako upaṭṭhāko.
 Jambudīpatalasmiñhi tayo janā nigaṇṭhānaṃ aggupaṭṭhākā - nālandāyaṃ upāli
 gahapati, kapilapure vappo sakko, vesāliyaṃ ayaṃ sīho senāpatīti. Nisinno hotīti
 sesarājūnampi parisāya antare āsanāni paññāpayiṃsu, sīhassa pana majjhe ṭhāneti
 tasmiṃ paññatte mahārahe rājāsane nisinno hoti. Nissamsayanti nibbicikicchaṃ
 addhā ekaṃsena. Na hete yassa vā tassa vā appesakkhassa evaṃ anekasatehi
 kāraṇehi vaṇṇaṃ bhāsanti.

Yena nigaṇṭho nāṭaputto tenupasaṅkamīti nigaṇṭho kira nāṭaputto “sacāyaṃ sīho
 kassacideva samaṇassa gotamassa vaṇṇaṃ kathentassa sutvā samaṇaṃ gotamaṃ
 dassanāya upasaṅkamissati, mayhaṃ parihāni bhavissatī”ti cintetvā
 paṭhamataraṃyeva sīhaṃ senāpatiṃ etadavoca “senāpati imasmiṃ loke ‘ahaṃ
 buddho ahaṃ buddho’ti bahū vadanti, sace tvaṃ kañci dassanāya
 upasaṅkamtukāmo ahosi, maṃ puccheyyāsi, ahaṃ te yuttaṭṭhānaññeva pesessāmi,
 ayuttaṭṭhānato nivāressāmi”ti. So taṃ kathaṃ anussaritvā “sace maṃ pesessati,
 gamissāmi. No ce, na gamissāmi”ti cintetvā yena nigaṇṭho nāṭaputto tenupasaṅkami.

Athassa vacanaṃ sutvā nigaṇṭho mahāpabbatena viya balavasokena otthaṭo “yattha
 dānissāhaṃ gamaṇaṃ na icchāmi, tattheva gantukāmo jāto, hatohamasmī”ti
 anattamano hutvā “paṭibāhanupāyamassa karissāmi”ti cintetvā “kiṃ pana
 tva”ntiādimāha. Evaṃ vadanto carantaṃ goṇaṃ tuṇḍe paharanto viya jalamānaṃ
 padīpaṃ nibbāpento viya bhattabharitaṃ pattaṃ nikujjanto viya ca sīhassa
 uppannaṃ pītiṃ vināsesi. Gamikābhisaṅkhāroṭi hatthiyānādīnaṃ
 yojāpanagandhamālādiggahaṇavasena pavatto payogo. So paṭippassambhīti so
 vūpasanto.

Dutiyampi khoti dutiyavārampi. Imasmiñca vāre buddhassa vaṇṇaṃ bhāsantā
 tusitabhavanato paṭṭhāya yāva mahābodhipallaṅkā dasabalassa heṭṭhā pādātalehi
 upari kesaggehi paricchinditvā
 dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇaasītiānubyañjanabyāmapabbhāvasena sarīravaṇṇaṃ
 kathayaṃsu. Dhammassa vaṇṇaṃ bhāsantā “ekapadehi ekabyañjanepi avakkhalitaṃ
 nāma natthi”ti sukathitavaseneva dhammaguṇaṃ kathayaṃsu. Saṅghassa vaṇṇaṃ
 bhāsantā “evarūpaṃ yasaṃvibhavaṃ pahāya satthu sāsane pabbajitā na

kosajjapakatikā honti, terasasu pana dhutaguṇesu paripūrakārino hutvā sattasu anupassanāsu kammaṃ karonti, aṭṭhatimsa ārammaṇavibhattiyo vaḷaṇṇenti”ti paṭipadāvasena saṅghaguṇe kathayiṃsu.

Tatīyavāre pana buddhassa vaṇṇaṃ bhāsamānā “itipi so bhagavā”ti suttantapariyāyeneva buddhaguṇe kathayiṃsu, “svākkhāto bhagavatā dhammo”tiādinā suttantapariyāyeneva dhammaguṇe, “suppaṭipanno bhagavato sāvakasaṅgho”tiādinā suttantapariyāyeneva saṅghaguṇe ca kathayiṃsu. Tato sīho cintesi “imesaṃ licchavīrājakulānaṃ tatīyadivasato paṭṭhāya buddhadhammasaṅghaguṇe kathentānaṃ mukhaṃ nappahoti, addhā anomaguṇasamannāgato so bhagavā, imaṃ dāni uppannaṃ pītiṃ avijahitvāva ahaṃ ajja sammāsambuddhaṃ passissāmī”ti. Athassa “kiñhi me karissanti nigaṇṭhā”ti vitakko udapādi. Tattha kiñhi me karissantīti kiṃ nāma mayhaṃ nigaṇṭhā karissanti. Apalokitā vā anapalokitā vāti āpucchitā vā anāpucchitā vā. Na hi me te āpucchitā yānavāhanasampattiissariyayasavisesaṃ dassanti, nāpi anāpucchitā māressanti, aphalaṃ etesaṃ āpucchānanti adhippāyo.

Divā divassāti divassa divā majjhanhike atikkantamatte. Vesāliyā niyyāsīti yathā hi gimhakāle deve vuṭṭhe udakaṃ sandamānaṃ nadiṃ otarivā thokameva gantvā tiṭṭhati nappavattati, evaṃ sīhassa paṭhamadivase “dasabalaṃ passissāmī”ti uppannāya pītiyā nigaṇṭhena paṭibāhitakālo, yathā dutiyadivase deve vuṭṭhe udakaṃ sandamānaṃ nadiṃ otarivā thokaṃ gantvā vālikāpuñjaṃ paharivā appavattaṃ hoti, evaṃ sīhassa dutiyadivase “dasabalaṃ passissāmī”ti uppannāya pītiyā nigaṇṭhena paṭibāhitakālo, yathā tatīyadivase deve vuṭṭhe udakaṃ sandamānaṃ nadiṃ otarivā purāṇapaṇṇasukkhadaṇḍakanaḷakacavarādīni parikaḍḍhantaṃ vālikāpuñjaṃ bhinditvā samuddaninnameva hoti, evaṃ sīho tatīyadivase tiṇṇaṃ vatthūnaṃ guṇakathaṃ sutvā uppanne pītipāmojje “aphalā nigaṇṭhā, nipphalā nigaṇṭhā, kiṃ me ime karissanti, gamissāmahaṃ satthu santika”nti gamanaṃ abhinīharitvā vesāliyā niyyāsi. Niyyanto ca “cirassāhaṃ dasabalassa santikaṃ gantukāmo jāto, na kho pana me yuttaṃ aññātakavesena gantu”nti “ye keci dasabalassa santikaṃ gantukāmo, sabbe nikkhamantū”ti ghosanaṃ kāretvā pañca rathasatāni yojāpetvā uttamarathe ṭhito tehi ceva pañcahi rathasatehi mahatiyā ca parisāya parivuto gandhapupphacuṇṇavāsādīni gāhāpetvā niyyāsi.

Yena bhagavā tenupasaṅkamīti ārāmaṃ pavisanto dūratova asītianubyañjanabyāmapabbhādvattiṃsamahāpurisalakkhaṇāni chabbaṇṇā ghanabuddharasmiyo disvā “evarūpaṃ nāma purisaṃ evaṃ āsanne vasantaṃ ettakaṃ kālāṃ nāddasaṃ, vañcito vatamhi, alābhā vata me”ti cintetvā mahānidhiṃ disvā daliddapuriso viya sañjātapītipāmojjo yena bhagavā tenupasaṅkamī. Dhammassa cānudhammaṃ byākarontīti bhotā gotamena vuttakāraṇassa anukāraṇaṃ kathenti. Kāraṇavacano hettha dhamma-saddo “hetumhi ñāṇaṃ dhammapaṭisambhidā”tiādīsu viya. Kāraṇanti cettha tathāpavattassa saddassa attho adhippeto tassa pavattihetubhāvato. Atthappayutto hi saddappayogo. Anukāraṇanti ca so evaṃ parehi tathā vuccamāno. Sahadhammiko vādānuvādoti parehi vuttakāraṇena sakāraṇo hutvā tumhākaṃ vādo vā tato paraṃ tassa anuvādo vā koci appamattakopi viññūhi garahitabbaṃ ṭhānaṃ kāraṇaṃ na āgacchati. Idaṃ vuttaṃ hoti - kiṃ sabbākārenapi tava vāde gārayhakāraṇaṃ natthīti. Anabbhakkhātukāmāti na abhūtena vattukāmā.

291-292. Atthi sīha pariyāyotiādīnaṃ attho verañjakaṇḍe āgatanayeneva veditabbo.

Paramena assāsenāti catumaggacatuphalasaṅkhātena uttamaassāsenā. Assāsāya dhammaṃ desetīti assāsanatthāya santhambhanatthāya dhammaṃ deseti. Iti bhagavā aṭṭhahaṅgehi sīhasenāpatissa dhammaṃ deseti.

293. Anuviccekāranti anuviditvā cintetvā tulayitvā kātabbaṃ karohīti vutta hoti. Sādhū hotīti sundaro hoti. Tumhādisasmiṃhi maṃ disvā maṃ saraṇaṃ gacchante nigaṇṭhaṃ disvā nigaṇṭhaṃ saraṇaṃ gacchante “kiṃ ayaṃ sīho diṭṭhadiṭṭhameva saraṇaṃ gacchatī”ti garahā uppajjati, tasmā anuviccekāro tumhādisānaṃ sādhuṃ dasseti. Paṭākāṃ parihareyyunti te kira evarūpaṃ sāvakaṃ labhitvā “asuko nāma rājā vā rājamahāmatto vā seṭṭhi vā amhākaṃ saraṇaṃ gato sāvako jāto”ti paṭākāṃ ukkhipitvā nagare ghosentā āhiṇḍanti. Kasmā? “Evaṃ no mahantabhāvo āvi bhavissatī”ti ca, sace panassa “kimahaṃ ete saraṇaṃ gato”ti vipphaṇṇasāro uppajjeyya, tampi so “etesaṃ me saraṇagatabhāvaṃ bahū jānanti, dukkaraṃ dāni paṭinivattitu”nti vinodetvā na paṭikkamissatīti ca. Tenāha “paṭākāṃ parihareyyu”nti. Opānabhūtanti paṭiyattaudapāno viya ṭhitā. Kulanti tava nivesanaṃ. Dātabbaṃ maññeyyāsīti pubbepi dasapi vīsati paṭṭhipi jame āgate disvā natthīti avatvā desi, idāni maṃ saraṇaṃ gatakāraṇamatteneva mā imesaṃ deyyadhammaṃ upacchindittha, sampattānaṃhi dātabbamevāti ovadati. Sutaṃ me taṃ bhanteti kuto sutaṃ? Nigaṇṭhānaṃ santikā. Te kira kulagharesu evaṃ pakāseṃti “mayaṃ yassa kassaci sampattassa dātabbanti vadāma, samaṇo pana gotamo ‘mayhameva dānaṃ dātabbaṃ...pe... na aññesaṃ sāvakaṇaṃ dinnaṃ mahapphala’nti evaṃ vadatī”ti. Taṃ sandhāya ayaṃ “sutaṃ me ta”ntiādimāha.

294. Pavattamaṃsanti pakatiyā pavattaṃ kappiyamaṃsaṃ, mūlaṃ gahetvā antarāpaṇe pariyesāhīti adhippāyo. Sambahulā nigaṇṭhāti pañcasatamattā nigaṇṭhā. Thūlaṃ pasunti thūlaṃ mahāsarīraṃ gokaṇṇamahimsasūkarasaṅkhātaṃ pasuṃ. Uddissakatanti attānaṃ uddisitvā kataṃ, māritanti attho. Paṭiccekammanti ettha kamma-saddo kamma-sādhano atitakālikoti āha “attānaṃ paṭicca kata”nti. Nimittakammassetāṃ adhvacaṇaṃ “paṭicca kammaṃ phusatī”tiādisu viya. Nimittakammassāti nimittabhāvena laddhabbakammassa, na karaṇakārāpanavasena. Paṭiccekammaṃ ettha atthīti maṃsaṃ paṭiccekammaṃ yathā “buddhaṃ etassa atthīti buddho”ti. Atha vā paṭicca kammaṃ phusatīti pāṭhaseso daṭṭhabbo, svāyaṃ etaṃ maṃsaṃ paṭicca taṃ pāṇavadhakakammaṃ phusatīti attho. Tañhi akusalaṃ upaḍḍhaṃ dāyakaṃ, upaḍḍhaṃ paṭiggāhakaṃ hotīti nesaṃ laddhi. Upakaṇṇaketi kaṇṇamūle. Alanti paṭikkhepavacaṇaṃ, hotu kiṃ imināti attho. Na ca pana teti ete āyasmantā dīgharattaṃ avaṇṇakāmaṃ hutvā avaṇṇaṃ bhāsantāpi abbhācikkhantā na jiridanti, abbhakkhānassa antaṃ na gacchantīti attho. Atha vā lajjanatthe idaṃ jiridantīti padaṃ daṭṭhabbaṃ, na lajjantīti attho.

Sīhasenāpativatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Kappiyabhūmianujānanakathāvaṇṇanā

295. Abhilāpamattanti desanāmatthaṃ. Āmisakhādanatthāyāti tattha tattha chaḍḍitassa āmisassa khādanatthāya. Anuppageyevāti pātoyeva. Oravasaddanti mahāsaddaṃ. Taṃ pana avatvāpīti andhakaṭṭhakathāyaṃvuttanayena avatvāpī. Pi-saddena tathā vacanampi anujānāti. Aṭṭhakathāsu vuttanayenāti sesaaṭṭhakathāsu vuttanayena. “Kappiyakuṭiṃ karomā”ti vā, ‘kappiyakuṭi’ti vā vutte sādharmaṇalakkhaṇa”nti sabbaaṭṭhakathāsu vuttaussāvanantikākuṭikaraṇalakkhaṇaṃ. Cayanti adhiṭṭhānaṃ. Yato paṭṭhāyāti yato iṭṭhakato silato mattikāpiṇḍato vā

paṭṭhāya. Paṭhamiṭṭhakādīnaṃ heṭṭhā na vaṭṭantīti bhittiyā paṭhamiṭṭhakādīnaṃ heṭṭhā bhūmiyaṃ paṭiṭṭhāpiyamānā iṭṭhakādayo bhūmigatikattā “kappiyakuṭiṃ karomā”ti vatvā paṭiṭṭhāpetuṃ na vaṭṭanti. Yadi evaṃ bhūmiyaṃ nikhaṇitvā paṭiṭṭhāpiyamānā thambhā kasmā tathā vatvā paṭiṭṭhāpetuṃ vaṭṭantīti āha “thambhā pana...pe... vaṭṭanti”ti. Saṅghasantakamevāti vāsathāya kataṃ saṅghikasenāsanāṃ sandhāya vadati. Bhikkhusantakanti vāsathāya eva kataṃ bhikkhusa puggalikasenāsanāṃ. Mukhasannidhīti iminā antovutthadukkaṭameva dīpitaṃ.

Kappiyabhūmianujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Keṇiyajaṭilavatthukathāvaṇṇanā

300. Yena āpaṇaṃ tadavasariṭiādīsu āpaṇanti ekassa nigamassetāṃ adhivacanaṃ. Tasmim kira nigame vīsati āpaṇamukhasahassāni vibhattāni ahesuṃ. Iti so āpaṇānaṃ ussannattā “āpaṇa”ntveva saṅkhaṃ gato. Tassa pana nigamassa avidūre nadīṭire ghanacchāyo ramaṇīyabhūmibhāgo mahāvanasaṇḍo, tasmim bhagavā viharati. Keṇiyoti tassa nāmaṃ. Jaṭiloti āharimajaṭādharo tāpaso. So kira brāhmaṇamahāsālo, dhanarakkhaṇatthāya pana tāpasapabbajjaṃ samādāya rañño paṇṇākāraṃ datvā bhūmibhāgaṃ gahetvā tattha assamaṃ kāretvā pañcahi sakaṭasatehi vaṇijjaṃ payojetvā kulasahassassa nissayo hutvā vasati. Assamepi cassa eko tālarukkho divase divase ekaṃ sovaṇṇamayāṃ phalaṃ muñcatīti vadanti. So divā kāsāvāni dhāreti, jaṭā ca bandhati, rattiṃ kāmasampattiṃ anubhavati.

Pavattāroti pavattayitāro, pāvacanavasena vattāroti attho. Yesanti yesaṃ santakaṃ. Mantapadanti mantasaddhe bahikatvā raho bhāsitaḥpaṭṭhena mantā eva taṃtaṃatthapaṭipattihetutāya padanti mantapadaṃ, vedavacanaṃ. Gītanti aṭṭhakādīhi dasahi porāṇabrāhmaṇehi udāttānudāttādisarasampattivasena sajjhāyitaṃ. Pavuttanti pāvacanavasena aññesaṃ vuttaṃ, vācitantī attho. Samihitanti samupabyūḷhaṃ rāsikataṃ, iruvedayajuvedasāmavedādivasena tatthāpi paccekaṃ mantabrāhmaṇādivasena sajjhāyanavācākādivasena ca piṇḍaṃ katvā ṭhapitantī attho. Tadanugāyantīti etarahi brāhmaṇā taṃ tehi pubbe gītaṃ anugāyanti anusajjhāyanti. Tadanubhāsantīti taṃ anubhāsanti, idaṃ purimasseva vevacanaṃ. Bhāsitaṃanubhāsantīti tehi bhāsitaṃ sajjhāyitaṃ anusajjhāyanti. Vācitanuvācentīti tehi aññesaṃ vācitaṃ anuvācentī. Seyyathidanti te katameti attho. Aṭṭhakotiādīni tesāṃ nāmāni. Te kira dibbacakkhuparibhaṇḍena yathākammūpagañāṇena sattānaṃ kammassakatādiṃ pubbenivāsañāṇena atītakappe brāhmaṇānaṃ mantajjhenavidhiṃca oloketvā parūpaghātaṃ akatvā kassapasammāsambuddhassa bhagavato vaṭṭasannissitena vacanena saha saṃsanditvā mante ganthesuṃ. Aparāpare pana okkākarājakālādīsu uppannabrāhmaṇā pāṇātipātādīni pakkhipitvā tayo vede bhinditvā buddhavacanena saddhiṃ viruddhe akaṃsu. Rattibhojanaṃ ratti, tato uparatāti rattūparatā. Atikkante majjhanhike yāva sūriyatthaṅgamanā bhojanaṃ vikālabhojanaṃ nāma, tato viratattā viratā vikālabhojanā. Paṭiyādāpetvāti sappimadhusakkarādīhi ceva maricehi ca usaṅkhataṃ pānaṃ paṭiyādāpetvā.

“Mahā kho keṇiya bhikkhusaṅgho”ti kasmā bhagavā punappunaṃ paṭikkhipi? Titthiyānaṃ paṭikkhepapasannatāya. Titthiyā hi “aho vatāyaṃ appiccho, yo nimantiyamānopi na sādīyatī”ti upanimantiyamānassa paṭikkhepe pasīdantīti keci, akāraṇaṇcetāṃ. Natthi buddhānaṃ paccayahetu evarūpaṃ kohaṇṇaṃ, ayaṃ pana

aḍḍhatelasāni bhikkhusatāni disvā ettakānaṃyeva bhikkhaṃ paṭiyādessati, sveva selo brāhmaṇo tīhi purisasatehi saddhiṃ pabbajissati, ayuttaṃ kho pana navake aññato pesetvā imeheva saddhiṃ gantūṃ, ime vā aññato pesetvā navakehi saddhiṃ gantūṃ. Athāpi sabbeva gahetvā gamissāmi, bhikkhāhāro nappahossati. Tato bhikkhūsu piṇḍāya carantesu manussā ujjhāyissanti “cirassampi keṇiyo samaṇaṃ gotamaṃ nimantetvā yāpanamattaṃ dātuṃ nāsakkhī”ti, sayañca vippaṭisārī bhavissati. Paṭikkhepe pana kate “samaṇo gotamo punappunaṃ ‘tvañca brāhmaṇesu abhippasanno’ti brāhmaṇānaṃ nāmaṃ gaṇhātī”ti cintetvā brāhmaṇepi nimantetukāmo bhavissati, tato brāhmaṇe pāṭiyekkaṃ nimantessati, te tena nimantitā bhikkhū hutvā bhuñjissanti, evamassa saddhā anurakkhitā bhavissatīti punappunaṃ paṭikkhipi. Kiñcāpi kho bho gotamāti iminā idaṃ dīpeti “bho gotama, kiṃ jātaṃ, yadi ahaṃ brāhmaṇesu abhippasanno, adhivāsetu bhavaṃ gotamo, ahaṃ brāhmaṇānampi dātuṃ sakkomi tumhākampī”ti. Thapetvā dhaññaphalarasanti ettha taṇḍuladhovanodakampi dhaññarasoyevāti vadanti. Anujānāmi, bhikkhave, ucchurasanti ettha nikkasaṭo ucchuraso sattāhakālikoti veditabbaṃ.

Imāhi gāthāhīti imāhi keṇiyassa cittānukūlāhi gāthāhi. Tattha aggiparicariyaṃ vinā brāhmaṇānaṃ yaññābhāvato “aggihuttamukhā yaññā”ti vuttaṃ, aggihuttasetṭhā aggijuhanappadhānāti attho. Brāhmaṇā hi “aggimukhā devā”ti aggijuhanapubbakaṃ yaññaṃ vidahanti. Vede sajjhāyantehi paṭhamāṃ sajjhāyitabbato sāvittī “chandaso mukha”nti vuttā, sāvittī vedassa pubbaṅgamāti attho taṃpubbakattā vedasavanassa. Manussānaṃ seṭṭhabhāvato rājā “mukha”nti vutto. Ogāhantīnaṃ nadīnaṃ ādhārabhāvato gantabbaṭṭhānabhāvena paṭisaraṇato ca sāgaro “mukha”nti vutto. Candasaṃyogena “ajja kattikā, ajja rohiṇī”ti saññāyanato nakkhattāni abhibhavitvā ālokakaraṇato nakkhattehi ativisesasommabhāvato ca “nakkhattānaṃ mukhaṃ cando”ti vuttaṃ. “Dīpasikhā aggijālā asanivicakka”nti evamādīnaṃ tapantānaṃ vijjulatānaṃ aggattā ādicco “tapataṃ mukha”nti vutto. Dakkhiṇeyyānaṃ pana aggattā visesena tasmīṃ samaye buddhappamukhaṃ saṅghaṃ sandhāya “puññaṃ ākaṅkhamānānaṃ, saṅgho ve yajataṃ mukha”nti vuttaṃ. Tena saṅgho puññaṃ āyamukhaṃ aggadakkhiṇeyyabhāvenāti dasseti.

Keṇiyajaṭilavatthukathāvaṇṇanā nīṭṭhitā.

Rojamallavatthukathāvaṇṇanā

301. Rojavatthumhi vihāroti gandhakuṭiṃ sandhāya āhaṃsu. Ataramānoti aturanto, saṅikaṃ padappamaṇaṭṭhāne padaṃ nikkhipanto vattaṃ katvā susammaṭṭhaṃ muttādalasinduvārasantharasadisāṃ vālikaṃ avināsentoti attho. Ālindanti pamukhaṃ. Ukkāsivāti ukkāsitassaddaṃ katvā. Aggaḷanti kavāṭaṃ. Ākoṭehīti agganakkena īsakaṃ kuñcicachiddasamīpe koṭehīti vuttaṃ hoti. Dvāraṃ kira atīpari amanussā, atīhetṭhā tiracchānajatīkā koṭenti, tathā akoṭetvā majjhe chiddasamīpe manussā koṭenti, idaṃ dvārakoṭakavattanti dīpentā vadanti. Vivari bhagavā dvāranti na bhagavā uṭṭhāya dvāraṃ vivari, vivaratūti pana hatthaṃ pasāresi. Tato “bhagavā tumhehi anekāsu kappakoṭīsu dānaṃ dadamānehi na sahatthā dvāravivaraṇakammaṃ kata”nti sayameva dvāraṃ vivaṭaṃ. Taṃ pana yasmā bhagavato manena vivaṭaṃ, tasmā “vivari bhagavā dvāra”nti vuttaṃ.

Rojamallavatthukathāvaṇṇanā nīṭṭhitā.

Vuḍḍhapabbajitavatthukathāvaṇṇanā

303. Ātumāvatthumhi aññataro vuḍḍhapabbajitoti subhaddo nāma aññataro bhikkhu vuḍḍhakāle pabbajitattā “vuḍḍhapabbajito”ti vutto. Dve dārakāti sāmaṇerabhūmiyaṃ t̥hitā dve puttā. Nāliyāvāpakenāti nāliya ceva thavikāya ca. Saṃharimsūti yasmā manussā te dārake mañjubhāṇine paṭibhānavante disvā kāretukāmāpi akāretukāmāpi kārentiyeve, katakāle ca “kiṃ gaṇhissatha tātā”ti pucchanti. Te vadanti “na amhākaṃ aññena kenaci attho, pitā pana no bhagavato āgatakāle yāgudānaṃ kātukāmo”ti. Taṃ sutvā manussā aparigaṇetvāva yaṃ te sakkonti harituṃ, sabbaṃ denti. Yampi na sakkonti, manussehi pesenti. Tasmā te dārakā bahuṃ loṇampi telampi sappimpi taṇḍulampi khādanīyaṃ saṃharimsu.

Ātumāyaṃ viharatīti ātumaṃ nissāya viharati. Bhusāgāreti bhusamaye agārake. Tattha kira mahantaṃ palālapuññaṃ abbhantarato palālaṃ nikkaḍḍhitvā sālāsadisam pabbajitānaṃ vasanayoggaṭṭhānasadisam kataṃ, tadā bhagavā tattha vasi. Atha bhagavati ātumaṃ āgantvā bhusāgārakaṃ pavitṭhe subhaddo sāyanhasamayaṃ gāmadvāraṃ gantvā manusse āmantesi “upāsakā nāhaṃ tumhākaṃ santikā aññaṃ kiñci paccāsīsāmi, mayhaṃ dārahehi ānītatelādīniyeve saṅghassa pahonti, hatthakammamattaṃ me dethā”ti. Kiṃ, bhante, karomāti? “Idañcidañca gaṇhathā”ti sabbūpakaraṇāni gāhetvā vihāre uddhanāni kāretvā ekaṃ kālakaṃ kāsāvaṃ nivāsetvā tādīsameva pārūpitvā “idaṃ karoṭha, idaṃ karoṭhā”ti sabbarattim vicārento satasahassaṃ vissajjetvā bhojjayāguñca madhugoḷakañca paṭiyādāpesi. Bhojjayāgu nāma paṭhamam bhuñjitvā pātabbayāgu, tattha sappimadhuphāṇitamacchamaṃsapupphaphalarasādi yaṃkiñci khādanīyaṃ nāma, sabbaṃ pavisati, kīḷitukāmānaṃ sīsamakḥanayoggā hoti sugandhagandhā.

Atha bhagavā kālasseva sarīrapaṭijagganaṃ katvā bhikkhusaṅghaparivuto piṇḍāya carituṃ ātumaḡamanagarābhīmukho pāyāsī. Manussā tassa ārocesuṃ “bhagavā piṇḍāya gāmaṃ pavisati, tayā kassa yāgu paṭiyādītā”ti. So yathānivatthapāruteheva tehi kālakakāsāvehi ekena hatthena dabbīñca kaṭacchuñca gāhetvā brahmā viya dakkhiṇajāṇumaṇḍalaṃ bhūmiyaṃ paṭiṭṭhāpetvā vanditvā “paṭiggaṇhātu me, bhante, bhagavā yāgu”nti āha. Tena vuttaṃ “atha kho so vuḍḍhapabbajito tassā rattiyā accayena bahutaraṃ yāguṃ paṭiyādāpetvā bhagavato upanāmesī”ti. Jānantāpi tathāgatā pucchantītiādi vuttanayameva. Kutāyanti kuto ayaṃ. Sesamettha uttānameva.

304. Dasabhāgaṃ datvāti dasamabhāgaṃ datvā. Tenevāha “dasa koṭṭhāse katvā eko koṭṭhāso bhūmisāmikānaṃ dātabbo”ti.

Vuḍḍhapabbajitavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Catumahāpadesakathāvaṇṇanā

305. Parimaddantāti upaparikkhantā. Pattuṇṇadesa sañjātavatthaṃ pattuṇṇaṃ. Koseyyavisesoti hi abhidhānakose vuttaṃ. Cīnadese somāradese ca sañjātavatthāni cīnasomārapaṭāni. Pattuṇṇādīni tīṇi koseyyassa anulomāni pāṇakehi katasuttamayattā. Iddhimayikaṃ ehibhikkhūnaṃ puññiddhiyā nibbattacīvaraṃ. Taṃ khomādīnaṃ aññataraṃ hotīti tesamyeve anulomaṃ. Devatāhi dinnacīvaraṃ devadattiyaṃ. Taṃ kapparukkhe nibbattaṃ jālīnīdevakaññāya anuruddhattherassa dinnavatthasadisam. Tampi khomādīnaññeva anulomaṃ hoti tesu aññatarabhāvato. Dve paṭā desanāmeneva vuttāti tesam sarūpadassanaparametaṃ, nāññaṃ nivattanaparaṃ pattuṇṇapaṭassapi desanāmeneva vuttattā. Tumbāti bhājanāni.

Phalatumboti lābuādi. Udakatumboti udakukkhīpanakakuṭako. Kilañjacchattanti
veḷuvilīvehi vāyitvā katachattaṃ. Sambhinnarasanti sammissitarasaṃ. Pānakaṃ
paṭiggahitaṃ hotīti ambapānādipānakaṃ paṭiggahitaṃ hoti, taṃ vikālepi kappati
asambhinnarasattā. Tena tadahupaṭiggahitena saddhinti tena sattāhakālikena
tadahupaṭiggahitena saddhiṃ. Sesamettha suviññeyyameva.

Catumahāpadesakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhesajjakkhandaḥakavaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Tīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το

PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Υποσχόλια. 2. Ο Κανόνας της διαγωγής - Υποσχόλια. 03. Υποσχόλια για το μεγάλο κεφάλαιο. 6. Η ενότητα για τα φάρμακα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org